

a 1383 (*InuLC*); també el tenim en Eiximenis (*Dones*, cap. 26, f° 25v2), i en JRoig (*Spill*, 4779). *Profembria* 'honradesa femenina, honestedat': «De hipocresia / e de pareença / haguí creença / tot son comport / fos, de coll tort, / rosegatàs; / si no faltàs / en *profembria* / queucom seria; / mas avertint / e inquirint, / de honestat, / gran malvestat / la beateta / sabí hac feta / --- / dos criatures / se féu sortir / e abortir / secretament», JRoig (*Spill*, 4123): un altre terme que es va enterrar massa de pressa.

¹ En aranès *pró* (pron. *prú*), amb descabdellament igual que el català: 'suficient' (*ja n'hi ha pró, paraules pró justes*), 'bastant': «hi haguec *pró bóna* coelheta», «et qu'ha vist un abrieu bó / ja ha vist *pró*», proverbi (Gessa, 1926); *próu be* «assez bien» i *próus* «apprivoisé» en el Bearn, *acò próu* 'això prou' en altres parlars gascons. — ² Una forma *prohóme* no consta documentada en català [*DAG.*, però sense cita]. També rara en llengua d'oc, on tanmateix hi ha un cas de *prodome*, predicat sing., en la *Crozada* de G. de Tudela; i, en plural, *proome*, nominatiu, en la mateixa *Crozada*, i *prome* en el *Sant Honorat*, *PSW* VI, 576; res d'això en la *Chr.* d'Appel, que només el posa com a forma teòrica.

PROVAR, del ll. PRÖBĀRE 'provar, assajar', 'aprovar', 'comprovar'. □ 1.ª doc.: orígens (*Homilies* etc.).

«Volia-n *provar* si avian misericòrdia los seus discíples, que pregasen per aquesta femna o no» 'volia Jesucrist provar amb això, servint-se d'això', *Hom.*, 8r21. «Jo faré anar lo pleit d'en Rabinat e meu en vostre poder, e valrà-us bé 1000 sol., que vós auretz, per bon dret, del tort que éi me té, e jo don-los-vos adés: e açò *provaré* bé; on, prec e clam mercé a vós --- que vós me trametats la vostra ferma, que jo puxa la carta de la venda coroborat» implora temptadorament el seu bisbe una carta del capellà segarenç de Seró entre 1257 i 1269 (PPujol, *DocVgUrg.*, 20.18).

En un terreny més intel·lectual, Llull: «La rahon per què entendre non podia les rahons que'l sant crestià li mostrava de la santa trinitat, era per ço car lo juheu desamava la *provança* que'l crestià li fahia: car tan és difícil cosa *provar* trinitat, que negun hom no la pot entendre si doncs no sostposa que hom *provar* la pusca per rahons necessàries» (*Merav.* I, 56).

La variant *proar*, igualment possible, segons fonètica històrica, tingué força extensió en el català medieval, no gaire menys que en llengua d'oc on també coexistien des d'antic les dues formes: «s' un frare apeyla altre frare ladre o bordeler o fornicador o mesel o putnays, e diga que li o *proarà* ---», reglament de templers datat en llatí en els anys 1201-4, en trad. que encara deu ser del S. XIII (MiretS, *TemplH*, p. 547). En el passatge «apropant-se d'amagat a la cuina, on marit i muller s'estan *provant les veritats*; quan se les han *provades*, que s'encalmen els gemecs, els crits i els plors, ou com el mestre diu a la mestressa ---», AntCayrol (JPCerdà, *Cont.*, 43) entén que *provar vol dir* 'retreure' («tirar-se en cara» a penes és català), però és clar que si de cas seria tota la frase

provar-se les veritats que vindria globalment a tenir aquest sentit, si és que verament arriba a tant.

Altrament podem renunciar a estudiar la major part dels detalls semàntics que concerneixen el verb *provar* ja molt documentats en els *DAG.* i *AlcM.* Una mica menys ho està l'ús intr. *li prova* 'li va bé (o malament), se li posa bé', que ens interessa com a cosa estranya al francès, l'italià i el castellà, no sols al llatí: avui comú a tota la llengua (car no crec que s'hagi perdut modernament en val. i *AlcM* en dóna cites ross. i mall., cf. el pall. *provant*) i no registrat lexicogràficament fins al *DTo.* 1647 («bene esse alicui ---»), però ben documentat des dels versos il·lustres del Cant Moral d'Ausiàs: «Cobrir no pusc la dolor qui-m turmenta, / veent que Mort son aguayt me descobre / --- / la velledat en valencians mal *prova* / e no sé com yo faça obra nova: / Oh Mort qui tols a tot vivent la vida / ---» (CXII, 1.9).

Fora del català, només en algun ús castellà regional o italià antic li trobaríem res de comparable: semblant, no ben igual: *provarono molti* 'resultaren ser molts' en un parell de textos del S. XIV, i avui com a terme de conreus «questi fichi *provano* là a meraviglia»; alguna analogia més llunyana en l'angl. *he proves to be* --- 'resulta ser' (documentat en aquest sentit des del segle XIV) i ho recorda una mica un vers de l'Arxipreste de Hita, on, però, es tracta del verb *aprovar* en una acc. igual a l'anglesa: «el fijo como el padre muchas vezes *aprueva* / ---» (731a), car *prueva* estaria desmentit pel vers, *provar* amb aquest sentit en *Apolonio* (542d) i menys clarament en Berceo; exemples semblants en els Ss. XVII-XIX (*DECH*).

DERIV.: *Prova* [S. XIII: Jaume I]: «dixeren-nos que ço que dit havien *provarien* ells per Oviato [Ileg, *Oviéco*] Garcia que així era; e Nós dixem que per tal cavaller teníem Nós *Oviéco* Garcia que no lexaria de dir la veritat per don Alfonso, son senyor: mas però que dret vedava que *prova* de vassall no fos rebuda contra altra: e açò era gran cosa, e no volíem metre *Xàtiva* en paraula d'ome qui son vassall fos» (Ag., p. 369.6), «*prova*, experiència: periculum, experimentum, probatio», Busa-N. 1507. *Reprova* [Belv.]. *Provació* [Llull]. *Provada. Provaroda. Provança* [Llull, supra]. *Provant* part. actiu BMetge; adj. 'que prova o resulta bé per al cos' pall. (*una aigua o verdura* molt provanta, *DAG.*). *Provat. Provata* val. transsacrònic 'provatura': «els aficionats a pujar van fent *provates*; y el que més, puja dos o tres vares y cau a terra», MGadea (*T. del Xè* I, 6); «el agüelo de mun pare es fea sempre en la mimba de agost: són mol bones pa el flato; en cas de no arplegà prau bledes es remescles en ravanells: feu la *provata*», *Canyissaes*, 65: mossarabisme (segons la -t-)? *Provatura* [Belv.], *provatúria. Proveta*.

⁵⁵ Amb tractament cultista de la -b- entre vocals: *probable*, per al qual tindrem en compte que en forma llatina era ja cosa quotidiana en el nostre parlar escolar de mj. S. xv: «Visió de Curial --- tres donzelles --- ab los noms seus brodats als pits, ço és *Probabilis*, *Demonstrativa* e *Sophística*» (*Curial, NCL.* III, 175.10); Busa-